

2- Her şeyin bâtını zahirinden daha âlî, daha kâmil, daha latîf, daha güzel, daha müzeyyen olduğu gibi;

İ'lem eyyühe'l-aziz! Her şeyin bâtını zahirinden daha âlî, daha kâmil, daha latîf, daha güzel, daha müzeyyen olduğu gibi; hayatça daha kavî, şuurca daha tamdır. Ve zahirde görünen hayat, şuur, kemal vesaire ancak bâtından zahire süzülen zayıf bir tereşşuhtur. Yoksa bâtın camid, meyyit olup da ilim ve hayatı dışarıya vermiş olduğuna zehaba ihtimal yoktur.

Evet, karnın (miden) evinden; cildin, gömleğinden ve kuvve-i hâfızan, senin kitabından nakış ve intizamca daha yüksek ve daha garibdir. Binaenaleyh âlem-i melekût, âlem-i şهادetten; âlem-i gayb, dünya ve âhiretten daha âli ve daha yüksektir. Maalesef nefis-i emmare, heva-i nefis ile baktığı için zahiri hayatlı, ünsiyetli bir perde gibi; meyyit ve zulmetli ve vahşetli zannettiği bâtın üstüne serilmiş olduğunu görüyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz! Her şeyin bâtını zahirinden daha âlî, daha kâmil, daha latîf, daha güzel, daha müzeyyen olduğu gibi; hayatça daha kavî, şuurca daha tamdır.

“Her Şeyin Bâtını Zahirinden Daha Âlîdir”

“Bâtın”, bir şeyin iç yüzü, görünmeyen hakikat tarafıdır. “Zahir” ise dıştan görünen yüzüdür. Mesela insanın dış yüzünde deri, göz, el, ayak görünür. Fakat insanın iç âleminde akıl, hafıza, hayal, vicdan, sevgi, korku, merhamet, niyet ve iman gibi çok daha ince ve yüksek manalar vardır. Demek insanın dış bedeni güzel bir saray ise, iç âlemi o sarayın hazinesi gibidir.

Kabuk ve Çekirdek Misali

Bir meyvenin dış kabuğu görünür; fakat asıl sır çekirdektedir. Elmanın kabuğu göze görünür, dokunulur, tadılır; fakat küçücük çekirdeğin içinde koca bir elma ağacının programı saklanmıştır. Dıştaki kabuk geçici bir elbise gibidir; içteki çekirdek ise gelecek nesillerin

planını taşıyan ilahî bir sanduka gibidir. Bu yüzden bâtın, zahirden daha âlîdir.

“Daha Kâmil, Daha Latîf, Daha Güzel”

Bir şeyin dışı çoğu zaman kaba ve maddîdir; içi ise daha ince ve manalıdır. Mesela bir kitabın dış kapağı güzeldir; fakat asıl kıymet kapağında değil, içindeki ilimdedir. Güzel bir mushafın cildi kıymetlidir; fakat onun asıl değeri içindeki Kur’ân hakikatleridir. Aynen bunun gibi kâinatın dış görünüşü güzeldir; fakat onun içinde okunan ilahî isimler, hikmetler, rahmetler ve tevhid mühürleri daha güzeldir.

İnsan Yüzü ve Kalp Misali

Bir insanın yüzü güzel olabilir; fakat onun merhameti, edebi, imanı, sadakati ve ihlâsı yüz güzelliğinden daha latîf ve daha kıymetlidir. Zahirde yüz vardır; bâtında ahlak vardır. Zahirde göz vardır; bâtında basiret vardır. Zahirde dil vardır; bâtında niyet vardır. Bu yüzden insanın hakiki değeri dış suretinde değil, iç suretindedir.

“Daha Müzeyyen Olduğu Gibi”

“Müzeyyen”, süslü, ziynetli, nakışlı demektir. Dışta görünen süs bazen renk, şekil ve düzen olarak görünür; fakat içteki süs daha hayret vericidir. Mesela bir çiçeğin dış yüzünde renk, koku ve yaprak düzeni vardır. Fakat onun iç sisteminde ölçülü beslenme, hücre düzeni, tohum programı, güneşe yönelme, mevsime uyum sağlama gibi çok daha ince süsler vardır. Dıştaki güzellik bir tablo ise, içteki düzen o tablonun arkasındaki sanat programıdır.

“Hayatça Daha Kavîdir”

Bu ifade şunu anlatır: Dışta görünen hayat, içteki daha güçlü bir hayat kaynağının eseridir. Mesela beden dışarıdan canlı görünür; fakat bedeni ayakta tutan asıl şey ruhtur. Ruh çekildiği anda aynı göz, aynı kulak, aynı kalp, aynı beyin kalır; fakat beden artık çalışmaz. Demek dıştaki hayat, içteki ruh hakikatine bağlıdır. İçteki hayat kesilirse dıştaki hayat da söner.

Lamba ve Elektrik Misali

Bir lambanın dışına bakınca ışık görürüz. Fakat ışığın kaynağı camda değildir; görünmeyen elektrik akımındadır. Cam parlak görünür ama ışığı kendi başına üretmez. Elektrik kesilince cam yine vardır, ampul yine vardır, fakat ışık yoktur. Aynen öyle de bedende görünen hayat, bedenin kendinden değil; ruh ve Allah’ın hayat verici kudretinden gelen bir tecellidir.

“Şuurca Daha Tamdır”

Dışta görünen hareketler çoğu zaman içteki şuurun zayıf bir işaretidir. Mesela el yazı yazar; fakat yazının şuru elde değildir. El, kalem gibi bir alettir. Yazıyı bilerek yazan akıldır, iradedir, ruhtur. Dil konuşur; fakat konuşmanın manası dil etinde değildir. Göz bakar; fakat görmenin idraki gözün maddesinde değildir. Demek zahirdeki fiillerin arkasında daha tam bir

şuur ve idrak vardır.

Robot ve İnsan Misali

Bir robot dışarıdan hareket eder, konuşur, yürür gibi görünebilir. Fakat ondaki hareket, kendi şuurundan değil, ona yüklenen programdan gelir. İnsan ise sadece hareket eden bir makine değildir; düşünür, sever, üzülür, pişman olur, dua eder, mana arar. Demek dış hareketten daha kıymetli olan şey, içteki şuur ve manadır. Zahir hareket eder; bâtın anlar.

Ve zahirde görünen hayat, şuur, kemal vesaire ancak bâtından zahire süzülen zayıf bir tereşşuhtur. Yoksa bâtın camid, meyyit olup da ilim ve hayatı dışarıya vermiş olduğuna zehaba ihtimal yoktur.

Ve zahirde görünen hayat, şuur, kemal vesaire ancak bâtından zahire süzülen zayıf bir tereşşuhtur.

Burada Üstad, dış dünyada gördüğümüz bütün hayat, bilinç, güzellik, düzen ve mükemmelliği nazara veriyor. Mesela bir kuşun uçması, bir bebeğin gülmesi, bir ağacın meyve vermesi, bir arının bal yapması, bir gözün görmesi, bir kalbin atması hep zahirde görünen harika işlerdir. Fakat bu görünen işler kendi başına açıklanamaz; bunların arkasında görünmeyen bir ilim, hikmet, kudret ve rahmet vardır.

Arı Misali

Arıya bakınca küçücük bir böcek görürüz. Fakat o arının bal yapması, peteği altıgen örmesi, çiçekleri tanınması, kovan düzenine uyması, yavruları beslemesi dıştan görünen basit bir hareket değildir. Bu zahirî hareketlerin arkasında Allah'ın Alîm, Hakîm, Rezzâk ve Rahîm isimlerinin tecellisi vardır. Arının küçücük bedenindeki iş, koca bir hikmet kitabı gibidir.

“Ancak Bâtından Zahire Süzülen Zayıf Bir Tereşşuhtur”

“Tereşşuh”, sızma, damlama, süzülme demektir. Yani dışta gördüğümüz hayat ve kemal, asıl kaynaktan dışarıya sızan zayıf bir damla gibidir. Mesela aynada görünen güneş, hakiki güneş değildir; güneşten gelen küçük bir yansımadır. Su damlasında görünen parlaklık da güneşin kendisi değildir; güneşin o damladaki zayıf bir cilvesidir. Kâinatta gördüğümüz hayat ve güzellik de Allah'ın nihayetsiz hayat, ilim, kudret ve cemalinden gelen zayıf tecellilerdir.

Deniz ve Damla Misali

Bir damlada denizin tadı hissedilebilir; fakat damla denizin kendisi değildir. Bir ışıık huzmesinde güneşin varlığı anlaşılır; fakat o huzme güneşi kuşatamaz. Bir çiçekte Allah'ın cemalinden bir parıltı görünür; fakat o çiçek ilahî cemalin sonsuzluğunu kuşatamaz. Demek

mahlûkattaki hayat, şuur ve kemal; sonsuz kemal sahibinin zayıf ve sınırlı tecellileridir.

“Yoksa Bâtın Camid, Meyyit Olup...”

“Camid”, cansız; “meyyit”, ölü demektir. Bu kısımda Üstad, büyük bir akıl hatasını reddediyor. Yani bir şeyin iç yüzü cansız, şuursuz, ölü ve manasız olacak; sonra dışarıya hayat, ilim, şuur ve kemal verecek. Bu mümkün değildir. Çünkü olmayan bir şey verilemez. Ölü hayat veremez. Cahil ilim öğretmez. Kör görmeyi icat edemez. Şuursuz madde, şuurlu neticeleri kendi başına meydana getiremez.

Sıfırların Toplamı Misali

Hiç parası olmayan yüz kişi bir araya gelse, onların birleşmesinden büyük bir servet çıkmaz. Çünkü her birinde olmayan zenginlik, toplamlarında da yoktur. Hiç okuma yazma bilmeyen yüz kişi birleşse, bir kitap telif edemez. Hiçbirinde ilim, irade, hayat ve şuur bulunmayan kör atomlar da birleşerek kendi başlarına gören göz, işiten kulak, düşünen beyin, seven kalp ve hatırlayan hafıza yapamazlar.

“ilim ve hayatı dışarıya vermiş olduğuna zehaba ihtimal yoktur.

Eğer kâinatın iç yüzü ölü, şuursuz ve karanlık kabul edilirse; dışarıda gördüğümüz ilim ve hayatı açıklamak imkânsız olur. Mesela toprak cansızdır; fakat içinden canlı çiçekler çıkar. Su şuursuzdur; fakat hayatın hizmetinde çalışır. Hava akılsızdır; fakat canlıların nefesine vesile olur. Güneş şuursuzdur; fakat bütün yeryüzündeki hayat düzenine hizmet eder. Bu sebeplerin kendilerinde ilim ve hayat olmadığı hâlde, onlardan ilimli ve hayatlı neticeler çıkması, onların arkasında Allah’ın ilim ve kudretinin çalıştığını gösterir.

Matbaa ve Kitap Misali

Bir matbaa makinesi kitap basabilir; fakat kitabın manasını makine yazmaz. Makine sadece vasıtaadır. Kitabın ilmi yazarın aklından gelir. Harfler, mürekkep ve kâğıt kendi kendine anlamlı bir kitap meydana getiremez. Aynen bunun gibi atomlar, hücreler, elementler ve sebepler birer matbaa harfi gibidir. Canlılar ise manalı kitaplar gibidir. Bu kitapların arkasında sonsuz ilim sahibi bir Müellif vardır.

“Zeheba İhtimal Yoktur”

“Zeheb”, zanna kapılmak, öyle düşünmek demektir. Yani böyle bir ihtimal aklen kabul edilemez. İç yüzü ölü ve şuursuz olan bir hakikatin dışarıya hayat, ilim, güzellik ve hikmet vermesi mümkün değildir. Bir çeşmenin deposunda su yoksa musluktan su akmaz. Bir lambanın bağlantısında elektrik yoksa ampul ışık vermez. Bir öğretmende ilim yoksa talebeye ilim aktaramaz. Demek kâinatta görünen hayat, ilim ve kemal; arkada daha yüksek bir hayat, ilim ve kemalin bulunduğunu zorunlu olarak gösterir.

Tevhid Noktası

Bu cümlelerin imanî neticesi şudur: Kâinatta görünen hayat, şuur, güzellik, intizam ve kemal; kör, sağır, cansız, şuursuz sebeplerden gelmez. Bunlar ancak Hayy olan, Alîm olan, Hakîm olan, Kadîr olan Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisidir. Sebepler perdedir; hakiki iş gören kudret-i ilahiyedir. Zahirde sebepler görünür; bâtında Allah'ın ilim, hikmet ve rahmeti okunur.

Evet, karnın (miden) evinden; cildin, gömleğinden ve kuvve-i hâfızan, senin kitabından nakış ve intizamca daha yüksek ve daha garibdir.

Miden Evinden Daha Harikadır

“Evet, karnın yani miden, evinden nakış ve intizamca daha yüksek ve daha gariptir.” Çünkü ev, seni dış tehlikelerden koruyan bir barınaktır; fakat mide, aldığın lokmayı parçalar, ayrıştırır, faydalı kısmını bedene gönderir, zararlı kısmını dışarı atar. Evinde mutfak, dolap, su tesisatı, çöp sistemi ayrı ayrıdır; midede ise bunların hepsi sessiz, şuurlu gibi görünen ve son derece ölçülü bir sistem içinde çalışır. Sen evinin planına hayran olursun ama midenin içinde kurulan ilahî laboratuvar, evinden çok daha sanatlıdır.

Mide Bir Kimya Fabrikası Gibidir

Bir lokma ekmek mideye girer; orada sadece ezilmez, adeta bedene uygun hâle getirilir. Aynı sofradan yediğin gıda, göz için başka, kan için başka, kemik için başka, sinir için başka bir vazifeye çevrilir. Evindeki mutfakta yemek pişer ama midedeki mutfakta yemek, hayat malzemesine dönüşür. Bu yüzden insanın içinde görünen sanat, dışındaki yapılardan daha ince, daha düzenli ve daha hayret vericidir.

Cildin Gömleğinden Daha Sanatlıdır

“Cildin, gömleğinden nakış ve intizamca daha yüksektir.” Çünkü gömlek seni örter ama hissetmez, kendini tamir etmez, terlemez, nefes almaz, yarayı kapatmaz. Cilt ise hem bedeni örter hem mikroplara karşı korur hem sıcak-soğuk dengesini ayarlar hem dokunmayı hissettirir hem de kesildiğinde kendini onarmaya başlar. Gömlek cansız bir örtüdür; cilt ise canlı, hassas ve sanatlı bir muhafaza perdesidir.

Cilt Canlı Bir Elbisedir

İnsan pahalı bir elbise alınca ona dikkat eder; fakat Allah'ın giydirdiği cilt elbisesinin harikalarını çoğu zaman unuttur. Gömlek yırtılınca terzi ister; cilt yaralanınca içeriden tamir sistemi çalışır. Gömlek kirlenince yıkanır; cilt terleme ve yenilenme ile bedeni dengede tutar. Demek insanın kendi yaptığı elbise, Allah'ın yarattığı cildin yanında çok basit kalır.

Hafızan Kitabından Daha Acayıptır

“Kuvve-i hâfızan, senin kitabından nakış ve intizamca daha yüksek ve daha gariptir.” Çünkü kitap bilgiyi cansız şekilde saklar; hafıza ise bilgiyi, hatırayı, sesi, yüzü, kokuyu, acıyı, sevinci, kelimeyi ve manayı canlı bir düzen içinde muhafaza eder. Bir kitapta yazı vardır ama kitap neyi taşıdığını bilmez. Hafıza ise gerektiğinde yıllar önce gördüğün bir yüzü, duyduğun bir sözü, yaşadığın bir sahneyi bir anda önüne getirir.

Hafıza Küçük Bir Kütüphane Değildir, Büyük Bir Âlemdir

Bir insanın hafızasında çocukluk hatıraları, öğrendiği ilimler, ezberlediği dualar, sevdiği insanların yüzleri, acı tatlı tecrübeleri saklanır. Bir kitabı kaybetlesen içindeki bilgiye ulaşamazsın; fakat hafıza bazen unutulmuş zannettiğin bir manayı bile bir koku, bir ses veya bir görüntüyle yeniden diriltir. Bu hâliyle hafıza, kâğıda yazılmış kitaptan çok daha sanatlı ve gariptir.

- Göz, kameradan üstündür; kamera görüntü alır, göz görür, ayırır, uyum sağlar ve ruha pencere olur.
- Kulak, mikrofondan daha incedir; mikrofon sesi alır, kulak sesi seçer, tanır ve manaya kapı açar.
- Kalp, pompadan daha harikadır; pompa su taşır, kalp hayatı bütün bedene dağıtır.
- Akıl, bilgisayardan üstündür; bilgisayar işler, akıl hükmeder, kıyas yapar, hakikati arar.
- Vicdan, mahkemeden daha derindir; mahkeme dışı bakar, vicdan insanın içindeki gizli hesabı duyar.
- Ruh, bedenden daha latîftir; beden görünür ama ruh çekilince beden bütün değerini kaybeder.
- Hücre, fabrikadan daha acayıptır; fabrika üretir, hücre yaşar, beslenir, çoğalır ve vazife görür.
- Damarlar, şehir yollarından daha muntazamdır; yollar tıkanır, damarlar bedene sessizce hayat taşır.

İnsanın içindeki bâtın, dışındaki zahirden daha sanatlıdır. Öyleyse kâinatın da melekût ciheti, görünen yüzünden daha âlîdir.

Binaenaleyh âlem-i melekût, âlem-i şehadetten; âlem-i gayb, dünya ve âhiretten daha âli ve daha yüksektir.

Âlem-i Melekût Nedir?

“Binaenaleyh âlem-i melekût, âlem-i şهادetten daha âli ve daha yüksektir.” Âlem-i şهادet, gözümüzle gördüğümüz maddî âlemdir: dağlar, denizler, yıldızlar, bedenler, sebepler ve hadiseler.

Âlem-i melekût ise eşyanın Allah’ın kudretine, ilmine, hikmetine ve isimlerine bakan iç yüzüdür. Mesela bir çiçeğin zahiri rengi, kokusu ve yaprağıdır; melekût ciheti ise onda görünen ölçü, sanat, hikmet, rahmet ve ilahî isimlerin tecellisidir.

Gayb Âlemi Daha Yüksektir

أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ

“Dikkat edin! Halk da emir de O’nundur.”

A’râf Sûresi(7) 54. Ayet

Bu âyet, kâinatta iki büyük daireyi nazara verir: **âlem-i halk** ve **âlem-i emir**.

Âlem-i Halk Nedir?

Âlem-i halk, ölçü, şekil, madde, zaman, mekân, suret ve bedenle yaratılan âlemdir. Dünya, semavat, arz, yıldızlar, dağlar, bedenler, hayvanlar, bitkiler, hatta ahiretteki cennet ve cehennem gibi yaratılmış mekânlar bu cihetten **halk âlemine** bakar. Çünkü bunlarda yaratılış, suret, miktar, hacim, mertebe ve vücudî bir teşekkül vardır.

Dünya halk âlemindendir; çünkü toprak, su, hava, ateş, beden, zaman ve mekân içinde yaratılmıştır. Ahiret de halk âlemindendir; çünkü cennet nimetleri, cehennem azabı, mahşer meydanı, sırat, mizan gibi hakikatler yaratılmıştır. Yani ahiret gaybdır ama gayb olması, onun halk âleminden olmadığı manasına gelmez. Ahiret de mahlûktur; Allah’ın yaratmasıyla vardır.

Âlem-i Emir Nedir?

Âlem-i emir ise maddî kalıplardan ziyade Allah’ın doğrudan emrine, iradesine, kanunlarına ve ruhânî tasarrufuna bakan âlemdir. Burada madde ağır basmaz; mana, kanun, ruh, idare ve ilahî emir ciheti öne çıkar. Mesela ruh, hayat kanunu, kaderî programlar, varlıkların sevk ve idaresi, meleklerin vazifeleri, eşyanın iç yüzündeki ilahî emirler bu cihete bakar.

Ruh Emir Âlemindendir

Kur’ân’da “**De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir**” buyrulması da bu hakikati gösterir. Ruh,

beden gibi etten, kemikten, kandan yapılmış değildir. Beden halk âleminde; ruh ise emir âlemine bakar. Beden görünür, tartılır, ölçülür; ruh ise bedeni idare eder, fakat kendisi maddî ölçülerle kuşatılamaz. İşte bu yüzden ruh, halk âleminden çok **âlem-i emre** yakındır.

Beden Halk, Ruh Emirdir

İnsanda bu iki âlem beraber görünür. Bedenin halk âleminde; çünkü maddîdir, yaratılmıştır, sureti vardır, büyür, yaşlanır, ölür. Ruhun ise emir âleminde; çünkü bedeni idare eder, görmeye, işitmeye, sevmeye, düşünmeye ve anlamaya merkez olur. Göz halk âleminde; görme fiilinin idraki ruha bakar. Dil halk âleminde; konuşmanın manası ruha ve şuura bakar.

Misal: Saray ve Ferman

Âlem-i halk saray gibidir; âlem-i emir ise o sarayı idare eden padişah fermanı gibidir. Sarayın duvarları, kapıları, odaları, eşyaları vardır; bunlar halk âlemi gibidir. Fakat sarayın nasıl işleyeceğini belirleyen emir, kanun, düzen ve idare daha derin bir cihettir. Aynen öyle de kâinatın görünen maddî yapısı halk âlemidir; onu sevk eden ilahî emirler, kanunlar ve ruhânî tasarruflar ise emir âlemine bakar.

Melekler ve Emir

Melekler de Allah'ın emriyle vazife gören nurânî mahlûklardır. Onlar Allah'ın emrinden bağımsız iş yapmazlar. Yağmurla vazifeli melek, ölümle vazifeli melek, vahiy ile vazifeli melek hep emir dairesinde çalışır. Burada meleklerin kendisi mahlûktur; fakat vazifeleri, Allah'ın emir ve tasarrufuna bağlıdır. Bu sebeple melekler de gayb ve emir âlemiyle irtibatlıdır.

Muhyî İsmiyle Bağlantısı

Hayat halk âleminde bedende görünür; nabız atar, göz görür, kulak işitir. Fakat **Muhyî ismi**, yani hayat veren Allah'ın ismi, bu görünen hayattan çok daha yücedir. Çünkü beden halk âleminde ama ona hayat verilmesi emir cihetiyle olur. Cansız unsurların canlı bir bedene dönüşmesi, sadece maddî birleşme değildir; Allah'ın **“hayat ver”** emrinin tecellisidir.

Hâlık İsmiyle Bağlantısı

Mahlûkat halk âleminde; çünkü yaratılmıştır. Dağlar, denizler, yıldızlar, insanlar, hayvanlar ve bitkiler hep halk dairesindedir. Fakat **Hâlık ismi**, yani yaratıcı olan Allah'ın ismi, bütün mahlûkattan daha yüksektir. Çünkü eser sınırlıdır; ismin gösterdiği ilahî kemal sınırsızdır. Bir çiçek halktır; fakat o çiçeği yaratan Hâlık ismi, o çiçekten sonsuz derece daha âlîdir.

Bu Bahsin Neticesi

Bu hakikate göre **âlem-i halk**, görünen eserler dairesidir; **âlem-i emir** ise o eserlerin

arkasındaki görünmeyen gayb olan ilahî emir, kanun, ruh, mana ve tasarruf dairesidir. Dünya ve ahiret yaratılmış olmaları yönüyle halk âlemindendir. Ruh, ilahî emirler, kanunlar, meleklerin vazifeleri ve eşyanın melekût ciheti ise emir âlemine bakar. Fakat hepsinin üstünde hükmeden hakikat şudur: **Halk da Allah'ındır, emir de Allah'ındır.**

“Âlem-i gayb, dünya ve âhiretten daha âli ve daha yüksektir.” Çünkü görünen âlemler, görünmeyen hakikatlerin dışı yansıyan perdeleri gibidir. Elektrik görünmez ama lambayı yakar. Demek görünmeyen şeyler, çoğu zaman görünen şeylerden daha tesirli ve daha esastır.

Maalesef nefis-i emmare, heva-i nefis ile baktığı için zahiri hayatlı, ünsiyetli bir perde gibi; meyyit ve zulmetli ve vahşetli zannettiği bâtın üstüne serilmiş olduğunu görüyor.

Nefis Zahire Aldanır

“Maalesef nefis-i emmare, heva-i nefis ile baktığı için...” ifadesi, insanın yanlış bakışını anlatır. Nefis, gözüyle gördüğüne, eliyle tuttuğuna, alıştığı dünyaya bağlanır. Ona göre dünya sıcak, canlı ve tanındıktır; kabir, gayb, melekût ve ahiret ise uzak, sessiz ve ürkütücüdür. Çünkü nefis hakikatle değil, hevesle bakar. Hevesle bakan göz, perdenin arkasındaki nuru göremez.

Zahirî Hayatı Perde Sanmak

Nefis, zahiri “hayatlı ve ünsiyetli bir perde” gibi görür. Yani dünya hayatı ona sevimli, tanıdık, canlı ve alışılmış gelir. İnsan evini, sofrasını, arkadaşlarını, bedenini, eşyasını sever; bunlarla ünsiyet kurar. Fakat bu ünsiyet bazen perde olur. İnsan, alıştığı dış dünyayı hakikatin tamamı zanneder; onun arkasındaki daha geniş ve daha nuranî âlemi düşünmez.

Bâtını Karanlık Zannetmek

Bâtını karanlık zannetmek, hakikatin değil, nefsin karanlığıdır. Dünya perdesine alışan nefis, perdenin arkasındaki rahmeti, hikmeti ve nuru göremez. Hâlbuki bâtın, zahirden daha yüksek; melekût, şehadetten daha latîf; gayb, görünen âlemden daha derindir. Karanlık sandığımız şey çoğu zaman karanlık değildir; sadece bizim gözümüz henüz o nura alışmamıştır.

Tohumun Toprağa Girmesi

Bir tohum toprağa atıldığında dışarıdan bakana çürüyor gibi görünür. Fakat hakikatte o tohum, daha büyük bir hayata hazırlanır. Kabuğu çatlar, şekli bozulur, eski hâlini kaybeder; ama içindeki program ağaç olarak açılır. İnsan da kabre konulduğunda nefis bunu yok oluş zanneder; iman ise bunu ebedî hayatın tarlasında yeni bir safhaya geçiş olarak görür.

Zahire Alışmak Perde Olur

İnsan dünyadaki eve, eşyaya, sese, renge, güneşe, sofraya, aileye ve bedene alışır. Bu alışkanlık ona bir ünsiyet verir. Sonra bu ünsiyet perdeye dönüşür. İnsan alıştığı şeyleri hayatın tamamı zanneder. Hâlbuki dünya, asıl hayatın tamamı değil; bir imtihan meydanı, bir misafirhane, bir bekleme salonu, bir hazırlık sahasıdır.

Melekûtu Görememek

Bâtını karanlık zanneden kişi, eşyanın melekût cihetini göremez. Hastalığı sadece acı sanır; halbuki onda günahlara kefarete, aczi hissettirme, duaya sevk etme ve dünyanın fâniliğini öğretme hikmetleri vardır. Musibeti sadece kayıp sanır; hâlbuki onda sabır, teslimiyet, terbiye ve kalbin Allah'a yönelmesi gibi rahmet sırları bulunabilir. Ölümü sadece ayrılık sanır; hâlbuki iman ehli için ölüm, ebedî kavuşmaların kapısıdır.

Nefis Perdeyi Sever

Nefis dış dünyayı sever; çünkü ona hemen lezzet verir. Yemek, uyku, mal, makam, alkış, bedenî rahatlık nefse yakın gelir. Gaybî hakikatler ise sabır, iman, teslimiyet, tefekkür ve kalp gözü ister. Nefis zahirde kolay lezzet bulduğu için bâtındaki yüksek hakikatlere soğuk bakar. Bu yüzden melekût âlemini değil, dünya perdesini hayatlı zanneder.

Asıl Hata Bakıştadır

Buradaki asıl problem eşyanın kendisinde değil, nefsin bakışındadır. Nefis dünyaya mana-yı ismiyle bakar; yani dünyayı kendi hesabına sever. İman ise mana-yı harfiyle bakar; yani dünyayı Allah'ın isimlerine ayna olarak görür. Nefis dış yüzü sever, iç yüzden ürker. İman ise dış yüzü perde bilir, iç yüzdeki rahmeti, hikmeti ve kudreti okur.

İnsan kendi içine baksa bile, bâtının zahirden daha sanatlı olduğunu görür. Mide evden, cilt gömlekten, hafıza kitaptan daha harikadır. Öyleyse kâinatın da görünmeyen melekût ciheti, görünen maddî yüzünden daha yüksektir. Nefis zahire aldanır; iman ise perdenin arkasındaki daha büyük, daha nuranî ve daha hikmetli hakikati görür.